

MOLIYAVIY RESURLARDAN FOYDALANISHNING SOF SAMARADORLIGINI BAHOLASH: NOTIJORAT TASHKILOTLARI MISOLIDA

ASSESSING NET EFFICIENCY OF FINANCIAL RESOURCE UTILIZATION: EVIDENCE FROM NON-PROFIT ORGANIZATIONS

**¹Toshpulatov Farruxbek
Asronbek o'g'li**

¹TDIU huzuridagi "O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari" ilmiy-tadqiqot markazi mustaqil tadqiqotchisi.
ORCID: 0009-0008-2994-3308

Annotatsiya Abstract

Uzb. - Maqolada notijorat tashkilotlarida jalb qilingan moliyaviy resurslarning nominal hajmi bilan amalda foydalanish mumkin bo'lgan resurs o'rtasidagi farq tadqiq etilgan. Mablag'larni jalb qilish, loyiha tayyorlash, hisobot, monitoring va muvofiqlik talablarini bajarish bilan bog'liq qo'shimcha xarajatlarni hisobga oluvchi sof samaradorlik koeffitsiyenti taklif etilgan. 2025-yil davlat grantlari bo'yicha sakkizta tanlov ma'lumotlari asosida tanlov bosimi va budjetga nisbatan arizalar intensivligi hisoblangan. Ssenariy hisob-kitoblari qo'shimcha xarajatlar 5 foizdan 15 foizgacha oshganda 100 birlik nominal resursning samarali qismi 95 birlikdan 85 birlikka tushishini ko'rsatadi. Taklif etilgan koeffitsiyent grant yoki donor mablag'larini jalb qilish qarorlarini sof resurs nuqtai nazaridan baholash imkonini beradi.

Eng. - The article examines the difference between the nominal amount of financial resources mobilized by non-profit organizations and the resources effectively available for mission-related use. A net efficiency coefficient is proposed that accounts for fundraising, application preparation, reporting, monitoring and compliance costs. Data from eight public grant competitions in 2025 are used to assess competition intensity. Scenario calculations show that when additional resource acquisition costs rise from 5 to 15 percent, effective resources decline from 95 to 85 units per 100 nominal units. The proposed coefficient supports more accurate funding decisions.

Kalit so'zlar: Keywords:

❖ *moliyaviy resurslar, sof samaradorlik, qo'shimcha xarajatlar, grant, tranzaksiya xarajatlari, hisobot, monitoring, notijorat tashkilotlari.*

❖ *financial resources, net efficiency, additional costs, grants, transaction costs, reporting, monitoring, non-profit organizations.*

Kirish.

Notijorat tashkilotlarida grant, xayriya va boshqa moliyalashtirish manbalari tashkilot faoliyatini moliyaviy ta'minlashning muhim tarkibiy qismlaridan hisoblanadi [9]. Moliyaviy hisobotda jalb qilingan bunday tushumlar odatda nominal summa ko'rinishida qayd etiladi. Biroq mazkur mablag'ni olish

jarayonida sarflangan vaqt, xodim mehnati, loyiha tayyorlash, audit, alohida buxgalteriya, monitoring va hisobot xarajatlari resursning amalda foydalanish mumkin bo'lgan qiymatini kamaytiradi. Shuning uchun yalpi tushumning o'zi moliyaviy samaradorlikni to'liq ifodalamaydi [7, 8].

Muammo ayniqsa tanlov asosidagi grantlar uchun muhim. Ariza muvaffaqiyatsiz bo'lsa, ariza tayyorlashga sarflangan resurslar qoplanmaydi. Muvaffaqiyatli loyiha ham ko'pincha alohida hisobot, monitoring va ma'muriy talablarni yuzaga keltiradi. Agar ushbu xarajatlar moliyalashtirish qarorida inobatga olinmasa, tashkilot ko'p mablag' jalb qilgan bo'lsa-da, missiyaga yo'naltiriladigan sof resurs kutilganidan past bo'lishi mumkin [7, 8].

Maqolaning maqsadi jalb qilingan moliyaviy resurslardan foydalanishning sof samaradorligini aniqlash uchun qo'shimcha xarajatlarni hisobga oluvchi koeffitsiyentni taklif qilish va uni ochiq grant tanlovlari hamda ssenariy hisob-kitoblari yordamida asoslashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Tuckman va Chang notijorat tashkilotlarining moliyaviy zaifligini daromadlar konsentratsiyasi va ma'muriy xarajatlar kabi ko'rsatkichlar orqali baholash yondashuvini taklif etadi [1]. Carroll va Stater daromadlar diversifikatsiyasi daromadlar tebranishini kamaytirishi mumkinligini ko'rsatadi [2]. Qu daromad portfeli tarkibini risk bilan bog'liq holda tahlil qiladi [5], Lu, Lin va Wang esa diversifikatsiya, moliyaviy salohiyat va moliyaviy zaiflik o'rtasidagi bog'liqlik bo'yicha mavjud tadqiqotlarni umumlashtiradi [6]. Ushbu yondashuvlar moliyaviy resurslarni faqat nominal hajm emas, balki ularning risk va barqarorlik xususiyatlari bilan birga baholash zarurligini ko'rsatadi.

Tranzaksiya xarajatlari nazariyasi moliyaviy resurslar faqat nominal narxga ega emasligini, balki ularni qidirish, muzokara qilish, shartnoma tuzish va nazorat qilish bilan bog'liq xarajatlar ham mavjudligini ko'rsatadi. Thornton xayriya mablag'lari kontekstida cheklangan va cheklanmagan mablag'lar o'rtasidagi farqni aynan tranzaksiya xarajatlari bilan bog'lab tahlil qiladi [7].

Benjamin moliyalashtiruvchi va NNT o'rtasidagi natijadorlikni o'lchash talablari ichki boshqaruvga qo'shimcha yuk yaratishi mumkinligini ko'rsatadi [8]. Bu xarajatlar har doim bevosita pul chiqimi shaklida bo'lmasligi mumkin: xodim vaqtining boshqa faoliyatdan ajralishi ham iqtisodiy xarajatdir.

Bowman va Calabrese moliyaviy salohiyat va operatsion xaziralarni o'rganar ekan, nominal resurslar hajmi tashkilotning real moslashuvchanligini to'liq ifodalamasligini ta'kidlaydi [3, 4]. Ushbu fikr sof samaradorlikni baholashda mablag'dan foydalanishga tayyor holatga keltirish uchun sarflangan qo'shimcha xarajatlarni chiqarib tashlash zarurligini qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimida shaffoflik va sog'lom raqobat tamoyillarini kuchaytirish belgilangan [10]. Yagona elektron platformada grant tanlovlari va ular bo'yicha ochiq ma'lumotlarning e'lon qilinishi moliyalashtirish jarayonlarini kuzatish hamda qiyosiy tahlil qilish imkoniyatini kengaytiradi [11]. Grantlarni jalb qilish va ularga xizmat ko'rsatish bilan bog'liq ma'muriy hamda hisobot xarajatlarini alohida baholash zarurati esa tranzaksiya xarajatlari va natijadorlikni o'lchash yondashuvlari bilan asoslanadi [7, 8].

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda xarajatlar yondashuvi, nisbatlar tahlili, ssenariy hisob-kitobi va 2025-yil davlat grantlari bo'yicha qiyosiy ma'lumotlardan foydalanildi [11]. Sof samaradorlik koeffitsiyenti (SSK) muallif tomonidan jalb qilingan moliyaviy resursdan uni jalb qilish va ma'muriy qo'llab-quvvatlashga sarflangan qo'shimcha xarajatlarni ayirish asosida taklif etiladi.

Qo'shimcha xarajatlar tarkibiga ariza tayyorlash va mablag' jalb qilish xarajatlari (X_j), shartnoma va hisob yuritish xarajatlari (X_h), monitoring va hisobot xarajatlari (X_m) kiritiladi. Ushbu uch blok tashkilot ichki hisob

siyosatida alohida kodlar orqali yuritilishi mumkin [7, 8].

$$SSK = (M - X_j - X_h - X_m) / M$$

Bu yerda M – jalb qilingan nominal mablagʻ. SSK 1 ga yaqin boʻlsa, qoʻshimcha xarajatlar nisbatan past; koeffitsiyent kamaygani sari mablagʻning katta qismi uni jalb qilish va boshqarishga sarflanayotganini bildiradi. Mazkur koeffitsiyent rentabellik koʻrsatkichi emas va ijtimoiy natijani oʻlchamaydi; u moliyaviy resursning sof foydalanish imkoniyatini baholaydi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqotning amaliy natijalarini izchil bayon etish uchun, avvalo, moliyaviy resurslarni jalb qilish va ulardan foydalanish jarayonida yuzaga keladigan qoʻshimcha

xarajatlar tarkibi tizimlashtirildi. Mazkur xarajatlar resursning nominal hajmi bilan amalda foydalanish mumkin boʻlgan sof qiymati oʻrtasidagi farqni shakllantiruvchi asosiy omillar sifatida qaraladi. Ularni alohida guruhlar boʻyicha ajratish moliyaviy resurslardan foydalanish jarayonida qaysi bosqichlarda qoʻshimcha xarajatlar yuzaga kelishini aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, xarajatlarning mazmuran farqlanishi sof samaradorlik koeffitsiyentini yanada aniqroq talqin qilish va moliyaviy qarorlarni asoslash uchun muhim metodik asos yaratadi. Shu sababli sof samaradorlik koeffitsiyentini aniqlashda hisobga olinishi lozim boʻlgan xarajat bloklari, ularning tarkibi va moliyaviy mazmuni 1-jadvalda umumlashtirilgan.

1-jadval

Sof samaradorlik koeffitsiyentida hisobga olinadigan qoʻshimcha xarajatlar [7, 8]

Xarajat bloki	Tarkibi	Moliyaviy mazmuni
Ariza tayyorlash va mablagʻ jalb qilish	Loyiha yozish, hujjatlar, donor qidirish, muzokara	Mablagʻ jalb qilinishidan oldingi xarajat
Hisob va shartnoma	Alohida buxgalteriya, bank amaliyoti, xarid tartiblari	Resursni yuritish xarajati
Monitoring va hisobot	Moliyaviy hisobot, natija monitoringi, audit va tekshiruvlar	Resursdan foydalanish davridagi muvofiqlik talablarini bajarish xarajati

Ushbu jadvalda keltirilgan xarajat bloklari moliyaviy resursni jalb qilishning ichki qiymatini tavsiflasa, resursga kirishning tashqi sharoitlari ham sof samaradorlikka bevosita taʼsir koʻrsatadi. Xususan, grant tanlovlaridagi raqobat intensivligi, arizalar soni va mavjud budjet hajmi tashkilotning resursni jalb qilish

uchun sarflaydigan vaqt va tashkiliy xarajatlari miqdorini belgilovchi muhim omillardir. Shu nuqtai nazardan, 2025-yilda tanlangan davlat granti tanlovlarida moliyaviy resursga kirish sharoitlari va raqobat bosimini tavsiflovchi asosiy koʻrsatkichlar quyidagi 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval

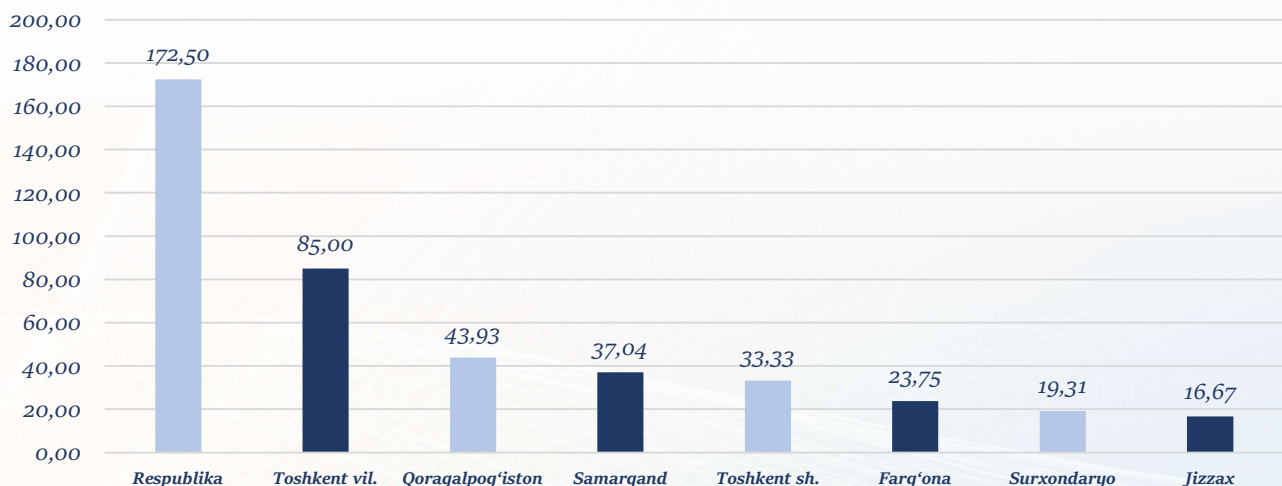
2025-yil grant tanlovlarida moliyaviy resurs uchun raqobat bosimi [11]

Hudud	Budjet, mln soʻm	Ariza	Gʻolib	Ariza / 1 mlrd soʻm	Budjet / ariza, mln soʻm
Respublika	2000	345	16	172.50	5.80
Qoraqalpogʻiston	1070	47	6	43.93	22.77
Toshkent viloyati	400	34	4	85.00	11.76
Toshkent shahri	750	25	5	33.33	30.00
Fargʻona	800	19	4	23.75	42.11
Samarqand	540	20	2	37.04	27.00
Surxondaryo	725	14	5	19.31	51.79
Jizzax	780	13	4	16.67	60.00

2-jadvalda keltirilgan raqobat bosimi ko'rsatkichlari 1-rasmda vizual tarzda qiyosiy tahlil qilindi. Ushbu grafik turli hududlarda 1 mlrd so'm grant mablag'iga to'g'ri keladigan arizalar soni sezilarli darajada farqlanishini yaqqol namoyon etadi. Ariza intensivligining yuqori bo'lishi tashkilot uchun grant resursiga kirish jarayonining murakkabligini oshiradi hamda loyiha tayyorlash, hujjatlarni shakllantirish, muzokara, monitoring va boshqa tashkiliy jarayonlarga sarflanadigan vaqt va mehnat resurslarini ko'paytiradi. Shu sababli raqobat intensivligi nafaqat grant tanlovining tashqi xususiyati, balki moliyaviy

resursni jalb qilish bilan bog'liq yashirin tranzaksiya xarajatlarini baholashda muhim omil sifatida qaralishi lozim. Mazkur yondashuv grantning nominal hajmi bilan bir qatorda uni amalda qo'lga kiritish uchun zarur bo'lgan qo'shimcha xarajatlarni ham hisobga olish zarurligini asoslaydi. Bundan tashqari, hududlar kesimidagi farqlar moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlari bir xil emasligini ko'rsatib, sof samaradorlikni baholashda tanlov bosimi va resursni jalb qilish xarajatlarini birgalikda ko'rib chiqish metodik jihatdan maqsadga muvofiqligini anglatadi [11].

1 mlrd so'mga to'g'ri keladigan arizalar soni

1-rasm. 2025-yil davlat grantlari tanlovlarida raqobat intensivligi [11]

Respublika tanlovida 1 mlrd so'm e'lon qilingan grant budjetiga 172,5 ta ariza to'g'ri keladi. Jizzaxda ushbu ko'rsatkich 16,67 ta, Surxondaryoda 19,31 ta, Farg'onada esa 23,75 tani tashkil etadi. Mazkur tafovut grant resurslariga kirish sharoitlari hududlar kesimida bir xil emasligini va tanlov bosimi moliyaviy resursni jalb qilish imkoniyatiga sezilarli ta'sir ko'rsatishini anglatadi. Raqobat intensivligi qanchalik yuqori bo'lsa, bitta arizaning muvaffaqiyat ehtimoli shunchalik pasayadi va muvaffaqiyatsiz arizalarni tayyorlashga sarflangan vaqt, mehnat hamda tashkiliy resurslarning iqtisodiy qiymati ortadi. Natijada, yuqori raqobat sharoitida grant

mablag'ining nominal hajmi katta bo'lsa ham, uni jalb qilishning haqiqiy moliyaviy samarasi kutilgan darajadan past bo'lishi mumkin [11].

Shu nuqtai nazardan, grant mablag'ining nominal "bepul"ligi uning haqiqiy qiymati nol degani emas. Agar tashkilot yil davomida ko'plab tanlovlarga ariza topshirsa, biroq ularning faqat kichik qismi moliyalashtirilsa, muvaffaqiyatsiz arizalar bo'yicha sarflangan resurslar ham muvaffaqiyatli grantlarning sof qiymatiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi. Bunday xarajatlar loyiha yozish, hujjatlarni tayyorlash, donor bilan aloqa, ichki muvofiqlashtirish va xodimlar vaqtining boshqa vazifalardan chalg'itilishi ko'rinishida namoyon bo'lishi

mumkin. Shu sababli mablag' jalb qilish xarajatlarini faqat yutib olingan grantlar doirasida emas, balki barcha topshirilgan arizalar kesimida hisobga olish moliyaviy

resurslardan foydalanishning sof samaradorligini aniqroq baholash imkonini beradi [7, 8].

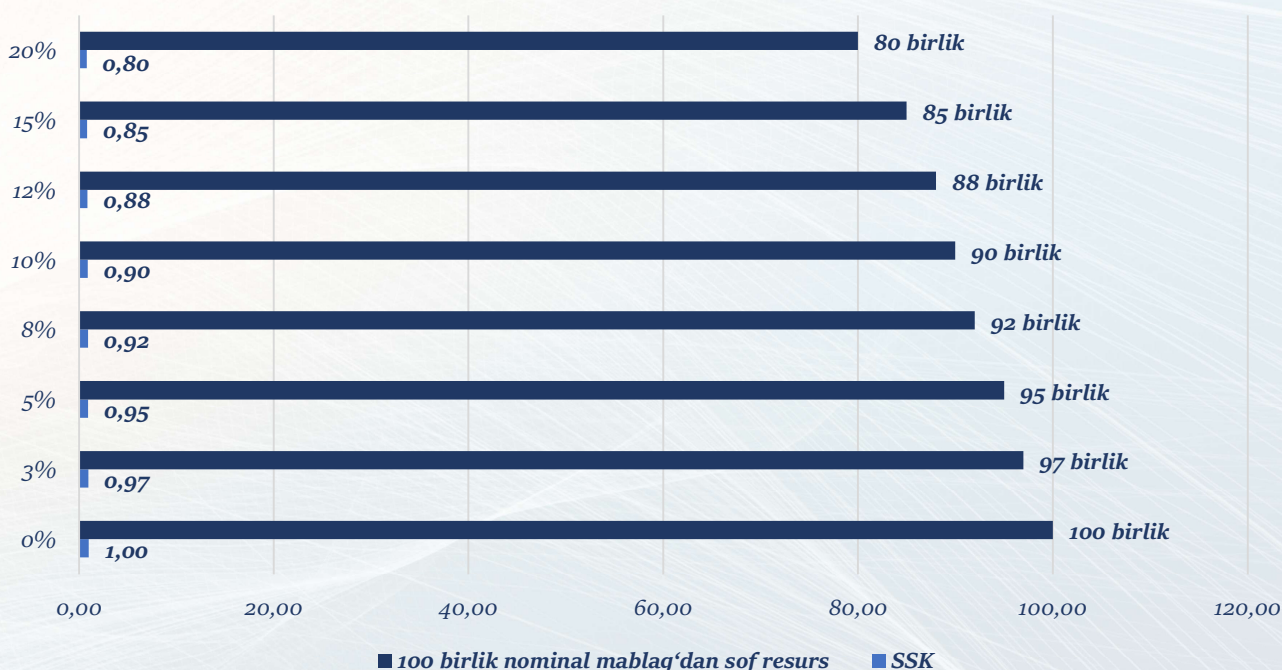
3-jadval

Qo'shimcha xarajatlar ulushining sof resursga ta'siri

Qo'shimcha xarajatlar ulushi	SSK	100 birlik nominal mablag'dan sof resurs
0%	1.00	100 birlik
3%	0.97	97 birlik
5%	0.95	95 birlik
8%	0.92	92 birlik
10%	0.90	90 birlik
12%	0.88	88 birlik
15%	0.85	85 birlik
20%	0.80	80 birlik

3-jadvalda keltirilgan ssenariy hisob-kitoblari qo'shimcha xarajatlar ulushi ortib borishi bilan sof samaradorlik koeffitsiyenti (SSK) izchil ravishda pasayishini ko'rsatadi. Mazkur natija moliyaviy resursning nominal hajmi o'zgarmagan taqdirda ham, uni jalb qilish, hisob yuritish, monitoring va hisobot bilan bog'liq qo'shimcha xarajatlarning ko'payishi amalda foydalanish mumkin bo'lgan sof resurs miqdorini qisqartirishini anglatadi. Shu jihatdan, SSK dinamikasi moliyalashtirish manbasining haqiqiy moliyaviy qiymatini

baholashda muhim ko'rsatkich sifatida namoyon bo'ladi. Qo'shimcha xarajatlar va sof samaradorlik o'rtasidagi teskari bog'liqlikni yanada aniq va ko'rgazmali ifodalash maqsadida 3-jadvaldagi natijalar 2-rasmda yagona shkala asosida aks ettirildi. Mazkur grafik turli xarajat ssenariylarida sof resurs hajmining qanday o'zgarishini qiyosiy baholash hamda moliyaviy qaror qabul qilishda xarajatlar chegarasini aniqlash imkonini beradi.

2-rasm. Qo'shimcha xarajatlar oshishining sof samaradorlik koeffitsiyentiga ta'siri

Ssenariy hisob-kitobi koeffitsiyentning talqinini ko'rsatadi. Agar jalb qilish va muvofiqlik xarajatlari jami mablag'ning 5 foizini tashkil etsa, SSK 0,95 bo'ladi va 100 birlik nominal tushumdan 95 birlik sof foydalanish imkoniyati qoladi. Xarajatlar 15 foizga yetganda SSK 0,85 gacha pasayadi. Bu ijtimoiy loyiha xarajatlarining samarasizligini emas, aynan moliyalashtirish manbasiga xizmat qilish xarajatlarining ortganini bildiradi.

Koeffitsiyentdan manbalarni taqqoslashda foydalanish mumkin. Masalan, nominal summasi kichikroq, lekin hisobot va monitoring talablari yengilroq manba amalda katta grantdan ko'ra yuqori sof samaradorlikka ega bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, qat'iy hisobot talabi yuqori jamoat ishonchi va shaffoflikni ta'minlashi mumkin. Shuning uchun SSK manbani avtomatik rad etish uchun emas, xarajatlarni oldindan ko'rish uchun qo'llanadi [8].

Amaliy hisobda xodim vaqtining qiymatini ham kiritish muhim. Agar loyiha menejeri va buxgalterning grantga xizmat ko'rsatish soatlari boshqa asosiy faoliyatdan vaqtni olib qo'ysa, bu imkoniyat xarajati sifatida qayd etilishi mumkin. Mazkur yondashuv kichik NNTlar uchun ayniqsa muhim, chunki cheklangan xodim resursi yuqori ma'muriy talablarni bajarishda tez sarflanadi [7, 8].

Sof samaradorlikni ichki hisob va budjetlashtirish tizimiga integratsiya qilish:

Sof samaradorlik koeffitsiyentining amaliy qiymati uni faqat loyiha yakunida emas, mablag' jalb qilish to'g'risida qaror qabul qilishdan oldin ham hisoblash imkoniyatidir. Tashkilot potensial grant yoki donor dasturi bo'yicha ariza tayyorlash uchun necha xodim-soat sarflanishi, ekspert yoki tarjima xarajatlari, safar, audit, bank komissiyalari va hisobot talablari qanday bo'lishini oldindan taxmin qilishi mumkin. Ushbu xarajatlar kutilayotgan mablag' bilan taqqoslanganda, nominal summasi katta bo'lgan manba ham sof

resurs nuqtai nazaridan unchalik jozibador bo'lmasligi ehtimoli ko'rinadi [7, 8].

Ichki hisob tizimida mablag' jalb qilish va muvofiqlik xarajatlarini alohida analitik hisobvaraqlarda yuritish tavsiya etiladi. Masalan, loyiha tayyorlashga sarflangan ish vaqti, konsultant xarajatlari, hujjatlarni tarjima qilish, bank kafolati, audit va monitoring bilan bog'liq xarajatlar tegishli moliyalashtirish manbasi kodi bilan bog'lanadi. Natijada yil yakunida tashkilot qaysi manbani jalb qilish uchun qancha resurs sarflaganini ko'ra oladi. Bu ma'lumot keyingi yilda donor strategiyasini qayta ko'rib chiqish va samarasiz yo'nalishlarni qisqartirish uchun muhim boshqaruv bazasi bo'ladi.

Sof samaradorlikni hisoblashda bevosita pul xarajatlari bilan birga imkoniyat xarajatlarini ham hisobga olish masalasi mavjud. Masalan, loyiha menejeri grant arizasiga 40 soat sarflagan bo'lsa, bu vaqt boshqa loyihalar, donorlar bilan ishlash yoki asosiy faoliyatdan olingan. Amaliy hisobni haddan tashqari murakkablashtirmaslik uchun tashkilot xodim-soatning ichki standart qiymatini belgilashi va mablag' jalb qilishga sarflangan vaqtni shu qiymat asosida baholashi mumkin. Bu usul pul chiqimi bo'lmagan, ammo iqtisodiy ma'noda real xarajat bo'lgan resurslarni ham tahlilga kiritadi [7].

Koeffitsiyentning yana bir afzalligi – turli hajmdagi manbalarni qiyoslash imkoniyati. Masalan, 100 mln so'mlik mahalliy grantni jalb qilish xarajatlari 3 mln so'm, 500 mln so'mlik xalqaro grantni jalb qilish va hisobot xarajatlari 75 mln so'm bo'lishi mumkin. Birinchi holatda SSK 0,97, ikkinchisida 0,85 bo'ladi. Bu kichik grant mutlaq hajmda kamroq resurs bersa-da, xarajatlar nuqtai nazaridan samaraliroq ekanini ko'rsatadi. Biroq yakuniy qarorda loyiha strategik ahamiyati va ijtimoiy natijasi ham albatta hisobga olinadi.

Sof samaradorlik koeffitsiyenti donorlar uchun ham foydali axborot beradi. Agar hisobot va nazorat talablari ortiqcha murakkab bo'lsa, grantning sezilarli qismi aynan muvofiqlik

xarajatlariga sarflanishi mumkin. Donorlar standartlashtirilgan raqamli hisobot, bir xil ma'lumotni takroran kiritishni kamaytirish, risk darajasiga mos differensial nazorat va kichik grantlar uchun soddalashtirilgan hisobot mexanizmlarini joriy etish orqali moliyalashtirishning sof samaradorligini oshirishi mumkin [8].

O'zbekiston sharoitida Yagona elektron platformaning rivojlanishi ushbu yo'nalishda muhim imkoniyat yaratadi. Agar ariza, shartnoma, to'lov va hisobot ma'lumotlari yagona raqamli muhitda qayta ishlansa, hujjatlarni takroran tayyorlash va turli shakllarda topshirish xarajatlari qisqaradi. Shu bilan birga, platformadan foydalanishning o'zi yangi raqamli ko'nikmalar va texnik tayyorgarlikni talab qiladi. Demak, raqamlashtirish xarajatlarni faqat texnik yechim sifatida emas, jarayonlarni qayta loyihalash bilan birga olib borilgandagina sezilarli kamaytiradi [10, 11].

Sof samaradorlik dinamikasini vaqt bo'yicha kuzatish ham muhim. Agar bir xil donor bilan ishlash jarayonida tashkilot tajriba to'plasa, shablonlar, budget modellari va hisobot tizimlari shakllansa, keyingi loyihalarda jalb qilish xarajatlari pasayishi mumkin. Bunday holatda SSK o'sadi va donor bilan uzoq muddatli hamkorlik moliyaviy jihatdan ham samaraliroq bo'ladi. Aksincha, har safar mutlaqo yangi talablar qo'yiladigan manbalar yuqori xarajatli bo'lib qolishi mumkin.

Mazkur koeffitsiyentni qo'llashda ehtiyotkorlik ham zarur. Past SSK har doim grantdan voz kechish kerakligini anglatmaydi. Ayrim strategik loyihalar yangi hududga kirish,

yangi hamkor topish, tajriba shakllantirish yoki kelajakdagi katta moliyalashtirishga yo'l ochishi mumkin. Shu sababli SSK moliyaviy qarorning yagona mezonini emas, balki ijtimoiy va strategik baholashni to'ldiruvchi aniq xarajat ko'rsatkichi sifatida ishlatilishi lozim.

Xulosa va takliflar.

Tadqiqot notijorat tashkilotlarida moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini faqat jalb qilingan summa bilan baholash yetarli emasligini ko'rsatdi. Resursni jalb qilish va undan foydalanish uchun zarur ariza, hisob, monitoring va hisobot xarajatlari nominal mablag'ning haqiqiy qiymatini kamaytiradi.

Shu asosda quyidagilar taklif etiladi: birinchidan, har bir moliyalashtirish manbasi bo'yicha jalb qilish va muvofiqlik xarajatlarini alohida hisobga olish; ikkinchidan, sof samaradorlik koeffitsiyentini manbalarni taqqoslashda qo'shimcha mezon sifatida qo'llash; uchinchidan, muvaffaqiyatsiz grant arizalari bo'yicha sarflangan vaqt va xarajatlarni mablag' jalb qilish budjetiga kiritish; to'rtinchidan, hisobot talablarining raqamlashtirilishi orqali takroriy ma'lumot kiritish va qo'lda ishlash xarajatlarini kamaytirish; beshinchidan, loyiha yakunida nominal mablag' bilan sof resurs o'rtasidagi farq bo'yicha ichki tahlil o'tkazish.

Taklif etilgan koeffitsiyent ijtimoiy natijadorlikni almashtirmaydi, balki unga qo'shimcha moliyaviy o'lchov beradi. Natijada NNTlar "qancha mablag' jalb qilindi?" savoli bilan birga "qancha mablag' real foydalanish uchun qoldi?" degan savolga ham javob bera oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tuckman H.P., Chang C.F. A methodology for measuring the financial vulnerability of charitable nonprofit organizations // *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. – 1991. – Vol. 20, No. 4. – P. 445-460. – DOI: 10.1177/089976409102000407.
2. Carroll D.A., Stater K.J. Revenue diversification in nonprofit organizations: Does it lead to financial stability? // *Journal of Public Administration Research and Theory*. – 2009. – Vol. 19, No. 4. – P. 947-966. – DOI: 10.1093/jopart/mun025.

3. Bowman W. *Financial capacity and sustainability of ordinary nonprofits* // *Nonprofit Management and Leadership*. – 2011. – Vol. 22, No. 1. – P. 37-51. – DOI: 10.1002/nml.20039.
4. Calabrese T.D. *Running on empty: The operating reserves of U.S. nonprofit organizations* // *Nonprofit Management and Leadership*. – 2013. – Vol. 23, No. 3. – P. 281-302. – DOI: 10.1002/nml.21064.
5. Qu H. *Risk and diversification of nonprofit revenue portfolios: Applying modern portfolio theory to nonprofit revenue management* // *Nonprofit Management and Leadership*. – 2019. – Vol. 30, No. 2. – P. 193-212. – DOI: 10.1002/nml.21385.
6. Lu J., Lin W., Wang Q. *Does a more diversified revenue structure lead to greater financial capacity and less vulnerability in nonprofit organizations? A bibliometric and meta-analysis* // *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. – 2019. – Vol. 30, No. 3. – P. 593-609. – DOI: 10.1007/s11266-019-00093-9.
7. Thornton J.P. *Explaining unrestricted giving by charitable foundations: A transaction cost approach* // *International Journal of Industrial Organization*. – 2010. – Vol. 28, No. 1. – P. 44-53. – DOI: 10.1016/j.ijindorg.2009.06.001.
8. Benjamin L.M. *Funders as principals: Performance measurement in philanthropic relationships* // *Nonprofit Management and Leadership*. – 2010. – Vol. 20, No. 4. – P. 383-403. – DOI: 10.1002/nml.20001.
9. Anheier H.K. *Nonprofit Organizations: Theory, Management, Policy*. – 2nd ed. – Abingdon: Routledge, 2014. – 594 p.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 26-avgustdagi PF-124-son "Fuqarolik jamiyati institutlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni. – 2024. – URL: <https://lex.uz/docs/-7083841>
11. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Fuqarolik jamiyati institutlarini qo'llab-quvvatlash jamoat fondi. Yagona elektron platforma. – 2025. – URL: <https://ngo.gov.uz/>